

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN ESERLERİNDE ESKİ TÜRK İNANÇLARI VE KÜLTÜRLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ*

Hüseyin Nihal Atsız's Opinions on Old Turkish Beliefs and Culture In His Works

Abdulhamit TOPRAK¹

¹Dr. Öğr. Üyesi Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tokat/Erbaa, abdulhamit.toprak@gop.edu.tr, orcid/org 0000-0003-0717-5148

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

26.01.2024

Kabul/Accepted:

09.09.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1426150

Anahtar Kelimeler

Atsız, Bozkurtlar, Deli Kurt, eski Türk inançları, kültür

ÖZ

Hüseyin Nihal Atsız, yazdığı eserleriyle yirminci yüzyıl Türk edebiyatı, tarihi ve kültürünün önemli fikir adamlarından ve yazarlarından. Atsız'ın bu yönü teorik ve kurgusal türdeki eserlerini eski Türk inanç ve kültürü bakımından incelemede yol gösterici faktör olmuştur. Nitel araştırma yönteminin uygulandığı çalışmada, veri toplama aracı yazarın eserleri olup elde edilen veriler de ise içerik analizi yapılmıştır. Bu yönden bakıldığında özellikle Deli Kurt, Ruh Adam ve Bozkurt romanlarında görülen eski Türk inançları ve kültürüyle ilgili önemli verilerin içerik analizi yapılmıştır. Yapılan bu analizle eski Türk inanç ve kültürünün geçmişten günümüze kadar olan yansımaları değerlendirilmiştir. Türklerin genel itibarıyla İslamiyet'i kabul etmelerine kadar göçebe bir hayat sürdürmeleri, yerleşik hayata sonra geçmeleri (Uygurlar) ve sosyo-ekonomik sebeplerle farklı kültür, medeniyet ve dinlerle etkileşimde buldukları fikri oluşmuştur. Bu çalışmada; yaşam tarzlarının, savaş ve göç gibi faktörlerin ve kültürel ilişkilerin dini inanç ve kültür üzerindeki etkilerini göstermenin yanı sıra Türklerin tarihî süreç içinde yaşadıkları din ve inanışların edebî eserlere yansımaları ve Atsız'ın kültürle ilgili görüşleri dile getirilmek istenmiştir.

ABSTRACT

Hüseyin Nihal Atsız, with his works, is one of the most important thinkers and writers of twentieth century Turkish literature, history and culture. This aspect of Atsız has been a guiding factor in studying his works of theoretical and fictional genre, in terms of ancient Turkish beliefs and culture. In the study, the qualitative research method applied, the data collection tool was the author's works and the data obtained was content analysis. From this perspective, a content analysis was made up about important data on ancient Turkish beliefs and culture, seen especially in the novels Deli Kurt, Ruh Adam and Bozkurt. With this analysis, the reflections of ancient Turkish beliefs and culture from the past to the present were evaluated. It was thought that, until their acceptance of Islam in a mass, Turks led a nomadic life, transitioned to settled life (Uyghurs) and interacted with different cultures, civilizations and religions for socio-economic reasons. In this study; in addition to showing the effects of lifestyles, factors such as war and migration and cultural relations on beliefs and culture, it is aimed to reflect the religions and beliefs accepted by the Turks in historical process on literary works and to express Atsız's views on culture.

Keywords

Atsız, Bozkurtlar, Deli Kurt, ancient Turkish beliefs, culture

Atf/Citation:Toprak, A. (2024). Hüseyin Nihal Atsız'ın Eserlerinde Eski Türk İnançları ve Kültürle İlgili Görüşleri. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 3, 1149-1159.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Abdulhamit Toprak, abdulhamit.toprak@gop.edu.tr.

* Bu çalışma, Abdulhamit Toprak'ın Hüseyin Nihal Atsız ve Folklor adlı Doktora tezinden genişletilerek hazırlanmıştır.

1. Giriş

İnsanoğlu tarih sahnesine çıkışından günümüze kadar pek çok din, inanış ve kültürü benimsemiş veya yaşamak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla kültür ve din, geçmişten günümüze kadar her milletin tarihinde ve yaşamında, toplumsal düzeninde önemli rol oynayan faktörlerden olmuştur. Kültür ve dinin toplum ve insan hayatına bu denli nüfuz etmesi, meydana getirilen birçok eseri etkilemesini veya o eserlere konu olmasını beraberinde getirmiştir. Bu nedenle eski Türklerin dinî inanç ve kültürleri birçok esere konu olmuştur. Bahaeddin Ögel Türk Mitolojisi, Yaşar Kalafat'ın Altaylar'dan Anadolu'ya Kamizm-Şamanizm, Abdulkadir İnan'ın Eski Türk Dini Tarihi gibi önemli çalışmalarda da benzer bilgilere yer verildiği görülür. Yine Atsız'ın eserleri de bu bakımdan ele alındığında, eserlerinde kültür ve dinin önemli bir yer teşkil ettiği görülür. Söz gelimi, Atsız'ın eserlerinde eski Türk dinî inançları ilgili bilgi, bunların edebî eserlere yansması ve etkileri, insanoğlunun yaşadıklarının, inandıklarının kurgusal eserlerde ne ölçüde ve hangi amaçla yer aldığı açık bir şekilde görüldüğünü belirtmek mümkündür. Atsız'ın roman ve şiirlerinden hareketle eski Türklerin benimsediği dinler hakkında ayrıntılar verilmiştir. Konuyla ilgili yazılmış kaynaklardan faydalanılarak mukayeseler yapılacak ve Atsız'ın eserlerindeki eski Türk dinî inançları verilecektir.

Farklı türlerde eser veren Atsız'ın roman türünde ortaya koyduğu eserleri, yaşadığı dönemde fikirlerin şekillenmesinde rol oynamıştır. Türk edebiyatının ve tarihinin önemli isimlerinden biri olan Atsız; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde dünyaya gelmiştir. Fikirlerini açıkça dile getirmekten çekinmeyen Atsız'ın Türk toplum yapısı üzerine çeşitli türlerde yazılar kaleme aldığı görülmüştür. Birçok yazar ve düşünür gibi Atsız'ın da çevresinden etkilendiğini söylemek mümkündür. Özellikle yaşadığı döneme damgasını vuran Atsız'ın, günümüzde de benzer şekilde etkisini sürdürdüğü görülür. Atsız'ın tarih, edebiyat, teorik gibi alanlarda yazmış olması, eserlerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin Türkçülerinden olan Atsız, eserlerine bu yönünü açık bir şekilde yansıtmıştır. Atsız, Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp'ten sonra Cumhuriyet çağıının Türkçüsüdür. Dolayısıyla üçü de Türkçülüğün temel taşlarıdır (Yıldırım, 2015: 7).

Atsız'ın Bozkurtlar, Deli Kurt Ruha Adam gibi romanları ve teorik eserlerine bakıldığında önemli çalışmalar yaptığı görülür. Eserlerinde akıcı ve açık bir üslup kullanan Atsız'ın Türk tarihine olan ilgisi; eski Türklerin din, inanç ve kültürleri hakkında tarihî romanlar yazmasına vesile olmuştur.

Türk edebiyatına ve tarihine kazandırdığı Türk Edebiyatı Tarihi, Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler I ve II, Âşıkaşaoğlu Tarihi, Oruç Beğ Tarihi gibi eserleriyle Türklerin kültür, folklor ve inancı ile ilgili önemli bilgiler veren Atsız, Türk halk bilimine ve edebiyat tarihçiliğine önemli katkılarda bulunmuştur.

2. Hüseyin Nihal Atsız'ın Hayatı ve Edebi Kişiliği

Türkçülüğü ile tanınan Atsız kendinden bahsederken asıl soyadlarının "Çiftçioğlu" olduğunu, Gümüşhane'nin Dorul kazası Midi köyünden olduklarını; ancak köyün sekiz haneli olduğunu ve kendi soylarından kimsenin köyde kalmadığını dile getirir. Akrabalarından bazılarının Yozgat'ın köylerine, kendilerinin de İstanbul'a yerleştiğini söyler. İrkçılığın kendi ata yurtlarındaki atalarından kaldığını ifade eder. Atsız bu ırkçılığın Çiftçioğulları'nın tarihi, oturdukları yerin yakınındaki Rum Manastırının tahribi nedeniyle olduğundan söz eder (Atsız, 2015c: 127). Atsız; Soyadı Kanunu çıktığında kardeşinden ve babasından ayrı yaşadıklarını; birbirlerinden habersiz soyadı aldıklarını, soyadlarının bu nedenle farklı olduğunu anlatır (Atsız, 2015c: 128). Türkçü yönü ve üslubunun sertliği, onun baskılara maruz kalmasına; hatta aile hayatının değişmesine, psikolojik sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. 12 Ocak 1905'te İstanbul'da doğan Hüseyin Nihal Atsız, kardeşi Nejdet Sançar'ın ölümüne dayanamayıp 11 Aralık 1975 tarihinde Perşembe günü geçirdiği ani kalp krizi nedeniyle vefat etmiştir (Atsız, 2015c: 128).

Atsız hem kendi döneminde hem de sonraki dönemlerde etkili olan Zeki Velidî Togan'dan tarihçi, Ziya Gökalp'ten ise Türkçü yönüyle etkilenmiştir. Gökalp Türkçülüğün önemli isimlerinden olup bu fikri sistemleştirmeye çalışan fikir adamlarından biridir. Bu özelliği, Atsız'ın Gökalp'ten etkilenmesine neden olmuştur.

3. Eski Türk İnançları

Eski Türk boylarında geleneksel bir yaşam ve örfî anlayışın hüküm sürmesi, Türklerin inanç unsurlarında kağanların büyük rol oynamasına sebep teşkil etmiştir. Kağanlık makamını kutsal algılayan, düşünen ve kabul eden eski Türkler, onları 3anrının bir yardımcısı veya elçisi gibi kabul etmişlerdir. Dolayısıyla Türkler tarihin

her dönemde kağanlarına saygı duymuş ve onların düşüncelerini önemsemiştir. Gök Tanrı dinine göre Türklerin ana yurtları, Türkler tarafından altın ışığın kutsal bir aşk gecesi yeryüzüne inerek bir bakireyi veya ağacı gebe kılması ile oluşmuştur (Gökalp, 20219: 148). Mitolojik Türk kaynakları ve daha sonraki yazılı kaynaklar Türk kağanlarının göksel ve tanrısal irtibatlarının olduğunu gösterir (Bang- Arat, 1970: 3-7). Göçebe olmaları ve sosyo-ekonomik koşullar Türklerde Gök Tanrı, Şamanizm, Budizm gibi farklı inançların görülmesine neden olmuştur. Eski Türklerin bu yönleri Atsız'ın eserlerinde geniş bir yer bulmuştur. Atsız'ın eserlerinde Türklerin eski dinleri olan Gök Tanrı ve Şamanizm'e ait çeşitli ritüeller, inançlar ve inanışlar göze çarpmaktadır; hatta günümüzde de bu inanç ve inanışlara ait birtakım düşünce ve inanışlara rastlamak mümkündür. Dolayısıyla dinin tarih boyunca insan ve toplum hayatında önemli bir faktör olduğunu, insan ve toplum hayatının dinden çok etkilendiğini, bazı etki ve inanışlarının günümüzde de toplum düzen ve hayatında karşılık bulduğunu söylemek mümkündür.

Din ve kültür birbiriyle ilişkili unsurlardır. Kültürün meydana gelmesinde bulunulan bölgenin coğrafi koşulları, sosyo-ekonomik yapısı, dini ve diğer milletlerle olan münasebetleri etkili olsa da kültürün şekillenmesinde daha çok din ve inanç faktörü etkili olduğunu ifade etmek mümkündür. Zira kültür; gelenek, görenek, âdet ve örf gibi toplumsal değerlerden müteşekkil bir unsurdur. Kültür; aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş hâlidir (Kaplan, 2005: 16). Kültür; bir inançlar, bilgiler, hisler ve heyecanlar bütünüdür yani maddi değildir (Güngör, 1996:15). Kültür; Bir milletin veya topluluğun genetik olarak elde edemediği; süreç içerisinde elde ettikleri olup aile ve toplumsal yaşamın düzenlenmesinde önemli rol oynayan öğelerden biridir.

3.1. Gök Tanrı

Din; tarih boyunca insan hayatının şekillenmesinde önemli rol oynayan etmenlerdendir. Farklı dünya görüşlerinin, yaşam tarzlarının belirmesinde ve idamesinde büyük bir öneme sahiptir. Türkler tarih boyunca, göç ettikleri yerlerin din, inanış, gelenek, görenek vb. yönlerden etkilenmek durumunda kalmışlardır. Gök Tanrı inancı da bu unsurlardan biridir. Gök Tanrı, Türklerin tarihte benimsediği en eski ve en yaygın dini inançlardandır. Gök Tanrı inancında din adamlarına “kam” adı verilmektedir. Atsız'ın tarih ve edebiyata olan ilgisi nedeniyle ortaya koyduğu eserlerinde, Türklerin eski din veya inançları olan Gök Tanrı, Şamanizm ve bu dinlerle ilgili birtakım inanışlara ve kültürlere yer verdiği görülmüştür.

Gök Tanrı dini, Türklerin Şamanizm'den önceki diniydi. Gök Tanrı dininin özünü oluşturan kozmik hiyerarşi fikri ve Türk mitolojisini oluşturan çeşitli öğelerden de rahatlıkla anlaşılabilirdiği gibi Türk Kağanlarının göksel irtibatlarının bulunduğu olan inanç nedeniyle hem mitolojik Türk kahramanları hem de tarihte yaşadığını öğrendiğimiz kağanların ‘Tanrı’nın Elçisi’ olarak nitelendirilmesine yol açmıştır (Candan, 2002: 24). Eski Türklerde gördüğümüz bu anlayışa Kut anlayışı denir. “Kut” anlayışı; Türklerin Gök Tanrı dinini benimsemelerinde önemli bir faktör olmuştur ve bu anlayışa göre Kağan kutsal niteliklere haiz biri olarak kabul edilirdi. Kağanların Tanrı tarafından görevlendirildiği ve göğün temsilcisi olduğu düşüncesi, Türklerde farklı inançlar görülmesi, onun kutsanmış bir yönetici olarak görülmesini ve söylediklerinin kutsal emir olarak telakki edilmesini beraberinde getirmiştir.

Göktürklerle ait Orhon Kitabeleri'nde geçen ifadelerden Türklerin eski dinlerinden birinin Gök Tanrı olduğunu. ...Üze Kök tengri asra yağız yir kılındukda ikin ara kişi oğlu kılınmış. (Ergin, 2011: 32). Oğuz Kağan Destanı'na baktığımızda da Gök Tanrı inancının varlığından söz etmek mümkündür. Bu kız o kadar güzel idi ki gülse Gök Tanrı (yahut mavi gök) güler, ağlasa Gök Tanrı ağlar durur. Uğuz Kağan onu görünce aklı kalmadı, gitti. Sevdı, aldı (Nur, 2022: 172). Geçmiş atalardan günümüze ulaşan eserler, onların inanç ve yaşantıları hakkında bilgi veren önemli vesikalardır.

Eski Türk dini olan Gök Tanrı dininin ruhsal yönetici mekanizma tarafından oluşturulduğuna inanılırdı. Bu düşünce Göktürk kağanlarına göksel bir nitelik kazandırmıştır. Dolayısıyla halk; kağanlarına kutsallık atfederek kağanlarını Tanrı tarafından çeşitli vasıflarla donatılan bir elçi olarak görmüştür. Bu anlayış, eski Türkleri kağanların benimsedikleri dinleri yaşam tarzı hâline getirmelerine neden olmuştur. Bu nedenle kağanların inandıkları dine, Göktürk halkının da geçmesini beraberinde getirmiştir. Eski Türklerde güneş ve ay kültü, yer-su kültü, dağ kültü, atalar kültü, su kültü, taş ve kaya kültü, ateş kültü, totemizme benzer unsurlar görülmekle beraber, özellikle imparatorluk özelliği gösteren güçlü devletler kurdukları ve Göktürkleri koruduğuna inandıkları Gök Tanrı inanışı görülmüştür (Sezen, 2011: 111).

Türklerin ilk dönemler göçebe ve dağınık bir şekilde yaşaması ve tek çatı altında toplanamamaları farklı dinlere inanmaları ve onları yaşamalarına neden olmuştur. Bu durum Türk dünyasında tek bir dinden bahsetmeyi

imkânsız hale getirmiştir. Birden çok dinî inancın zamanla bir arada görülmesi, Türklerde sosyo-ekonomik ve kültürel yönlerden farklılığı getirmiştir. Atsız Bozkurtlar, Deli Kurt ve Ruh Adam gibi kurgusal eserlerinde Türklerin eski dinleri olan Şamanizm ve Gök Tanrı dinine ait özelliklere yer vermiştir. Atsız eski Türk inançlarının daha iyi anlaşılması için Türk tarihi ile ilgili bilgilere de yer verme gereği duyararak Türk tarihinin İskitler Dönemi'nden itibaren başladığı yönünde bir görüş ortaya koyar.

Yaşam tarzı din üzerinde her zaman etkili bir faktör olmuştur. Bozkır yaşam tarzının görüldüğü Türklerde, Gök Tanrı dininin tek güç sahibi ve yaratıcı olduğuna inanılır. Gök Tanrı dinine göre bulunulan kültür coğrafyası; iklim, inanç ve kültürün şekillenmesinde önemli yer teşkil eder. Bozkır ikliminin çeşitli yönlerden eski Türk yaşayışı, düşünce tarzı, inancı, dünya görüşüne, örfü ve geleneklerine kısacası kültürüne tesir etmiştir (Kafesoğlu, 1998: 213). Eski Türkler; Gök Tanrı dininin kişilerin hayatlarına direkt müdahale ve nüfuz etme, cezalandırma gücüne sahip olduğuna inanır. Bu nedenle eski Türklerde Gök Tanrı'nın isteklerine karşı gelinmeyeceği fikri hâkimdir. Atsız'ın eserlerine bakıldığında, böyle bir Tanrı düşüncesinin hâkim olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Bozkurtlar adlı eserdeki kahramanlardan biri olan Yüzbaşı Böğü Alp; meydana gelen doğa olaylarının kendi aleyhlerinde gelişmesinin, Gök Tanrı'nın kendilerine yüz çevirmesi sebebiyle gerçekleştiğini ve Gök Tanrı'nın gazabının bir yansıması olduğunu ifade eder. Yıldırımlar ortalığı inettiği, yağmurun çok yağdığı, dolu ve fırtınanın içinde buldukları durumu güçleştirdiğini ve yüz atının karşığı dağa doğru doludizgin at sürdüğünü dile getirir (Atsız, 2015a: 19). Yıldırımların sıklaştığını gören Yüzbaşı Böğü Alp; Tanrı'nın kendilerinden yüz çevirdiğini düşündüğü, ardından haykırarak askerlerden toplanmalarını istediği görülür. İşbara Alp bağıarak Tanrı'nın ya kendilerinden yüz çevirdiğini veyahut kılıçlarını keskin hale getirmek istemesinden dolayı böyle yaptığını söyledi. İşbara Alp burada Tanrı'nın kendilerini cezalandırma ihtimalini de zafer kazandırma ihtimalini de dile getirmektedir; çünkü kılıçların keskin hale gelme ihtimalini, kendileri için müjdeleyici bir işaret olarak görmektedir. İşbara Alp her ne kadar olumlu düşünse de Tanrı'nın onları cezalandırdığı görülür. Bu nedenle İşbara Alp Tanrı'nın, kendilerinden neden yüz çevirdiğini bulmaya ve anlamaya çalışır (Atsız, 2015a: 21). Atsız; Türklerin tarih boyunca dinlerine düşkün olduğunu, bu nedenle yaşadıkları olumlu ve olumsuz her olayın, Tanrı tarafından meydana getirildiğini ve olayların nedenini bulmaya çalıştıklarını söyler. Bozkurtlar romanında İşbara Alp'in, bir arayışa girmesi bununla ilişkilendirilebilir. İşbara Alp, meydana gelen olumsuzlukları kendilerinin Tanrı'nın gazabına uğraması olarak yorumlar. Askerlerden bazılarının atlarının hareket edememesi, bazı askerlerin düşman tarafından öldürülmesi veya Tanrı'nın gazabı nedeniyle ölmesi; meydana gelen olumsuzlukları bu şekilde yorumlamasına sebep olmuştur. Oysaki İşbara Alp'in kılıcı her zamankinden daha çok keskin hâle gelmiştir. Bu durumu Tanrı'nın kendisini affetmesi şeklinde değerlendirir. Ancak kendi aleyhlerine meydana gelen fırtına, dolu ve ölen çerilerine bir anlam veremez. Tanrı hem yarlıyor, hem de kızıyor muydu şeklinde düşünmeye başlamıştı (Atsız, 2015a: 23).

Bazı çerilerin ölmesini Gök Tanrı'nın bir gazabı veya cezalandırması olarak düşünen İşbara Alp; kılıçlarının daha keskin bir hâl almasını, Gök Tanrı'nın kendilerine bir lütfu olarak görür. Gök Tanrı'nın affeden ve rahmet sahibi yüce bir varlık olarak görülmesi, şartların kendi lehlerine dönmesi olarak değerlendirilir. Gök Tanrı kişilerin hayatına genellikle aracısız karıştığı, emirlerine uymayanı cezalandırdığı, kendi emirlerine karşı gelinmeyeceğini söyler (Bozkurt, 1995: 16).

Atsız'ın Bozkurtlar romanı açısından bakıldığında Gök Tanrı'nın İslam dini ile benzer yönlerinin olduğu görülür; çünkü Tanrı'nın, yarattıklarına müdahale etmesi, onları cezalandırması ve ödüllendirmesi İslam dininde de görülen benzer yönlerdendir. Gök Tanrı'nın varlıklar üzerindeki nüfuzunu anlatan Atsız, "Gök Tanrı hem cezalandırıyor hem de affediyor. İşbara Alp'in yıldırımlarla eskisinden daha çok keskinleşen kılıçlarımız ifadesi, Gök Tanrı'nın merhamet edici özelliğini gösterir. Asya'da tarihte görülen Hunlar, Uygurlar, Tabgaçlar gibi toplumlarda Gök Tanrı inancının izlerine rastlandığı, insanoğlunun diz çökerek Gök Tanrı'ya yalvarıp kut istediği görülür. Bu isteğin gerçekleşmesi durumunda atlarının sayıca artacağı ve kişinin uzun ömürlü olacağı düşünülür. Tanrı'nın yalan ve doğru söyleyen kişileri bildiğine kuzgunun niyazının bile Tanrı'ya ulaştığına inanılır (Bozkurt, 1995: 17). İnsan değişme ve etkilenme özelliğine sahip sosyal bir varlıktır. Yerleşik hayatın henüz tam görülmediği, göçebe hayatın egemenliğini sürdürdüğü eski Türkler gittikleri yerlere dinî inançlarını, folklorunu ve kültürlerini de taşıyarak birtakım izler bırakmışlardır. Asya'da görülen bazı topluluklarda da Gök Tanrı dinine ait birtakım dinî inançların görülmesi yerleşik olmayan yaşam tarzının getirdiği bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Gök Tanrı dinini benimseyen topluluklarda Tanrı olağanüstü özellikleri olan ve her şeyi bilen üstün bir varlık olarak düşünülür. Gök Tanrı dininde "Atalar Kültü, Yer-Su, Yada Taşı" gibi kavramlar

göze çarpan kültler veya dinî öğelerdir. Türklerin eski dini olan Gök Tanrı dininin daha iyi anlaşılması için “Atalar kültü, Yer-su kültü ve Yada Taşı” gibi unsurları açıklamakta yarar vardır.

3.1.1. Atalar Kültü

Gök Tanrı dininin Atalar kültüyle Atsız'ın eserlerinde yer aldığını görülür. Atalar kültü; yaşarken ruhsal yönleri kuvvetli olan ataların ölümlerinden sonra kendi halkını koruma güdüsü ve gücünün süreceği inanç ve düşüncesine dayanmaktaydı (Candan, 2002: 30). Atalar kültü, ölmüş ataları tazim ve onlar için kurbanlar sunma, inanç ve âdetidir. Ölen ataların ve özellikle babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülüklerinin dokunabileceği inancı, onlara karşı duyulan minnet duygusu, atalar kültürünün temelini oluşturmaktadır (Artun, 2014: 131). Atalar kültüründe, ölen ataların; ruhlarının hâlen yaşadığı ve kendi toplumlarıyla ilişkilerinin sürdürdüğüne inanılırdı.

Ölen ataların yaşamları devam eden kişileri etkileyebileceği düşüncesi, onlara daha çok saygı duyulmasını sağlamıştır. Atsız'ın Bozkurtlar adlı eseri bu anlamda önemlidir. Söz gelimi, bu eserde Kür Şad ve arkadaşları ölmelerine karşın ruhlarının onların yardımına geldiği görülür, bu olay atalar kültürünün varlığını sürdürdüğünü gösterir. Eserde Çinlilerin korkmasından dolayı dışarı çıkamaması, şehitlerin dışarıda olmalarına ve varlığına (atalar kültü) bağlanır. Kür Şad'ın kanlar içindeyken haykırması ve kırk şehidin Kür Şad'ın nidasıyla Tanrı Dağı'na yürümeleri, hem kırk şehidin hem de diğer atalarının ruhlarının başında Alper Tunga'nın olması atalar kültürünün eserde önemli bir şekilde yer aldığını gösterir (Atsız, 2015a: 422- 423). Kür Şad ve şehit kırk arkadaşının mücadeleleri Göktürklerin savaştaki çerilerine hem cesaret vermiş hem de rehber, ilham kaynağı ve yardımcı olmuştur.

Bozkurtlar romanında kırk daha sonra yüz binlerce şehidin Göktürk çerilerine yardıma gelmesi, Atsız'ın atalar kültürüne eserlerinde yer vermesine başka bir örnektir. Eski Türklerin, ölen atalarının ruhlarının yaşadığına inanması onlara saygı gösterilmesini ve onlar adına kurbanlar kesilmesini beraberinde getirmiştir. Eski Türk toplulukları arasındaki en eski inançlardan biri olan Atalar kültü, Atsız'ın sadece romanlarında değil, aynı zamanda şiirlerinde de görülür. “Yakarış” adlı şiirinde Atalar kültürüne dair şu örnek göze çarpmaktadır. Ulu Tanrı! Kür Şad'ın yenilmeyen ruhunu Yüce Tanrı Dağında biraz daha barındır (Atsız, 2017: 7). Kür Şad'ın yenilmeyen ruhu ifadesiyle, Kür Şad'ın cesur ve kahramanlık yönleri görülürken, Gök Tanrı'dan, Kür Şad'ın ruhunun Tanrı Dağı'nda biraz daha barındırmasını dilemesi de, Kür Şad'ın ruhen atalar kültürünün özelliklerini yansıttığını göstermektedir.

Destanlarda rastlanan “mağara” motifinin de Atalar kültü ile ilgili olduğu görülür. Atalar kültü ile ilgili unutulmaması gereken bir diğer husus mağaranın Türkler için önemli olduğudur; çünkü Türkler “ay-ata” dedikleri ilk atalarının bir mağarada dünyaya geldiğine inanmaktadır (Güzel, 2012: 108). Mağara; destan, masal, halk hikâyesi gibi birçok Halk edebiyatı anlatısında geçer. Örneğin, Dede Korkut Hikayeleri'nde Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü destanda, Basat ve Tepegözün asil mücadelesinin mağara içinde devam ettiği görülür. Dede Korkut'ta geçen şu ifadeler “mağara” motifi ile ilgili önemli bilgiler verir. Basat'ın sıçrayarak mağaraya düşmesi, Tepegöz'ün Basat'ın mağarada olduğunu bilmesi/anlaması, ayaklarıyla mağaranın kapısını kapatması mağaranın önemini ortaya koymaktadır (Ergin, 1964: 89). Basat'ın mağaraya sığınarak kurtulması ve bu durumun yeniden doğuşun simgesi olması nedeniyle mağarayı önemli bir varlık mekânı haline getirmiştir. Bu efsanenin, diğerlerine kıyasla farklı olduğu görülmektedir. “Kurttan türeme” ve “Mağaradan çıkma” efsanesi, Göktürklerde resmî olarak kabul edilen bir “Devlet mitolojisi” olarak değerlendirilirdi (Ögel, 2010: 25). Mağara Türk destanlarında daha çok saklayarak koruyan, besleyen ve tedavi edici özellikleri ile bilinen ve bu nitelikleriyle Türklerin efsanevî ve mitik anlatılarında kutsal olarak anılan mekândır.

Mağara, Türklerde dinî anlamda da önemli bir yer tutar. Battal Gazi Destanı'nda “mağara”ya dinî bir işlev yüklendiği görülür. Şam dağlarında avlanan Hüseyin Gazi'nin bir geyiğin peşine düşüp geyiği takip etmesi ve mağarada Battal Gazi'ye verilmek üzere Allah tarafından yerleştirilen at, süngü; Hz. Âdem, Hz. Davud, Hz. İshak ve Hz. Hamza'ya ait önemli eşyaları vardır (Özçelik, 2009: 23). Mağara gerek eski Türk tarihi gerekse dinî açısından önemli olan bir korunak veya mekân olmuştur.

Mağaranın bazı Peygamberlerin emanetlerinin saklandığı yer işlevi ile kullanılması ve Hz. Muhammed'e ilk vahyin indiği yer olması nedeniyle İslami açıdan da önem teşkil eder. Örneğin Hira Dağı Hz. Muhammed'e ilk vahyin geldiği mağaranın bulunduğu dağdır (Günel, 1998: 121). Fizyolojik ve psikolojik olarak insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılayabilen mağaralar; geleneksel, mitolojik, dinî efsane ve hikâye gibi pek çok anlatının içinde yer almıştır.

Atsız'ın hayatının son zamanlarında yazdığı zirve eserlerinden biri olan Ruh Adam'da da Atalar kültürünün varlığına rastlanmıştır. Selim yaprağı çeviren kim diye başını kaldırınca karşısında arkadaşı Şeref'i gördü. Şeref'in gözleri ıslaktı...Şeref'in kalbi kanıyordu. O zaman Pusat ciddileşti. Niçin Şeref, niçin diye sordu...Pusat! İçinden gelen bu aksi dürtüş nedir? İki bin yıl sonra da aynı delişmenlikle yaşamak sana yakışır mı?...Kendine gel, iradeni takın, aklını kullan. Şeref kapıyı açmadan birdenbire orada kayboldu (Atsız, 2015g: 207-209). Yüzbaşı Şeref'i temsili tip yapan temel özellikler Selim Pusat'ın yargılandığı ilahî mahkemede bulunması ve normalde ölü iken romanın birçok yerinde canlı olarak görülmesidir. Yüzbaşı Şeref, romanın neredeyse tamamında ölü olmasına rağmen olay örgüsü içerisindeki en canlı tiptir. Şeref Bey romanda, gerçek dünyada ve doğaüstü olayların içerisinde var olmasıdır (Evis, 2012: 255). Atalar kültürünün günümüz edebiyatında bazı araştırmacılarca tip olarak adlandırıldığı görülür. Bu niteleme Atalar kültürünün ancak isim değiştirmiş şekli olarak değerlendirilebilir.

3.1.2. Yer-Su Kültü

Su hayattır ve yaşamın simgelerinden biridir, bu nedenle insanoğlunun su ile ilişkisinin uygarlık tarihi kadar eski olduğunu söylemek mümkün. Kozmogoni simgesi ve tüm tohumların taşıyıcısı olan su, olağanüstü bir madde olması nedeniyle derman olma, iyileştirme, gençleştirme ve yaşamı sonsuz kılama özelliklerine haiz dört unsurdan biridir (Eliade, 2003: 200). Toprak ve su her dönem önemini koruyan unsurlar olarak karşımıza çıkmıştır. Dört temel unsurdan ikisi olan toprak ve su; her canlı hayatının devamı için başta gelen unsurlardan biri olmuştur. Bu nedenle hem eski Türk metinlerinde, hem de günümüzün pek çok metninde yer verilmiştir. Hayatın başlangıcını ve kaynağını ifade eden su Furkan suresi 54. Ayette şöyle anılır. O, sudan bir insan yaratıp ondan soy sop ve hısımlık meydana getirendir. Rabbin, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Altuntaş ve Şahin, 2011: 399). Eski Türklerde Anâsır-ı Erbaa (dört unsur); toprak, su, ateş, hava şeklinde kendini göstererek bütün uygarlık tarihlerinde ve toplumlarda önemli bir yere sahip olduğunu gösterir. Geçmişten günümüze kadar su; insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından biri olmuştur. Su, bu özellikleri bakımından milletlerin mitolojilerinde ve edebiyatlarında önemli bir yere sahiptir. Suyun hayati önemde oluşu, onun tabiatla anılmasını beraberinde getirmiştir.

Yer-su, mitolojiye göre dağlardan ve ormanlardan meydana gelen ve üstünde yaşanan yerdir yani yeryüzüdür (Korkmaz, 2012: 233). Tarih boyunca Toprak ve su; her milletin hayatında mühim bir yeri olan, yaşamsal birer öge gibi değerlendirilmiştir. Semavî menşeli olarak kabul edilen Umay; kadın, ana ve çocuk Tanrıçası olarak kabul edilir. Yer-su tapınması çerçevesinde, insanların tamamının koruyucusu olan, bilhassa Ötügen topluluklarına yardımcı olan Tanrıça Umay'ın Gök Tanrı'yı temsil ettiği ve prensesi temsil edilen tanrıça olduğu söylenir. Umay'a ilişkin bilgilere Orhun Yazıtları ve Divan-ı Lügati't- Türk adlı eserlerde rastlanır (Korkmaz, 2012: 220-221). Bu eserlerin Türk inanç ve kültür tarihi bakımından önemli kaynaklar olması ve Umay'a ilişkin bilgilerin bu eserlerde varlığı, Eski Türklerde Umay'ın önemli bir yerinin olduğunu gösterir. Tarih boyunca, her milletin yerleşim alanlarının verimli toprakların bulunduğu yerler ırmak kenarları veya yakınları olmuştur. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılamaları için bu, zorunluluk olarak görüldüğünden toprak ve suya olan bağımlılığı ve bunlara atfedilen kutsallığı beraberinde getirmiştir. Tarım arazilerinin sulak yerlere yakın olması da toprak ve suyun önemini göstermesi bakımından önem teşkil eder.

Göçebe hayat ve ticari ilişkiler çoğu zaman medeniyetlerin ve kültürlerin birbirlerinden etkilenmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Eski Türklerin Gök Tanrı dinine inanması, Umay, Yer-suya değer vermesi, Atsız'ın Bozkurtlar adlı eserinde Gök Tanrı dininin bir simgesi olan Umay'ın görülmesine neden olmuştur. Bu bakımdan Türk tarihine çeşitli yönlerden değindiği Bozkurtlar romanında Atsız, Türklerin yaşam tarzı, inanç, dünya görüşleri ve tabiat ile ilgili mücadelelerinin yanı sıra Türklerin manevi özelliklerini yansıtan, temsil eden öğelere de yer verdiği görülmüştür. Tarihçi kimliği sayesinde eski Türk inançlarına romanlarında yer vermiştir. O gündün bugüne çok zaman geçmiş, güz olup da aşiret buradan kışlığa indiği zaman sevdalılar bu pınarın başına gelirler, sabaha kadar dua edip dileklerinin gerçekleşmesi için yalvarırlar (Atsız, 2015b: 65). Eski Türklerin Gök Tanrı dinine göre; Umay, bazen bir hamî bazen de bir yol gösteren ve yardımcı olarak karşımıza çıkmıştır. Göktürkler ait Orhun Kitabeleri'nde yer-su ruhların önemi daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Göktürklerin; mukaddes yer-su-ıduk yersub- kavramıyla hem koruyucu iyeleri hem de yaşadıkları mekânı ifade ettikleri görülmektedir. Bu kutsal yer- su ruhları, Göktürklerin kaderini tayin etmektedir. Göktürkler "yer-su" denilen ruhları Türk yurdunun koruyucusu sayarlardı (İnan, 1976: 204). Yer-su kültürü; Atsız'ın eski Türk inançlarına yer verdiği Deli Kurt adlı romanında da görülmektedir. Deli Kurt romanında sevdalıların

dileklerinin kabul olması için pınar başına gidip dua etmeleri yer-su kültürünün varlığına örnek olarak göstermek mümkündür (Atsız, 2015b: 65). Atsız Deli Kurt romanında yer-su kültürünü; âşıkların pınar başına gidip dua etmesiyle vermiştir. Ayrıca âşıkların “pınar” başında dua ederek birbirlerine kavuşmaları da yer-su kültürünün kutsallığını gösterdiği ifade edilebilir; zira pınar başında edilen duaların; yer-su kültürü nedeniyle kabul olduğu/olacağı inancı söz konusudur. Bu inanış; Türklere Şamanizm’den kalmadır. İslam dinine göre pınarın başında edilen duaların kabul edileceğine dair bir inanç söz konusu değildir. Günümüzde benzer şekilde görülen inanışların ve batıl inançların, Türklerin daha önce kabul ettikleri dinlerden kalma inanışlar olduğu söylenebilir; çünkü yaşanan çoğu olay gibi, çoğu din ve inanış da kendinden geleceğe izler bırakır. Günümüzde birçok batıl inancın temelinde eskiden kabul edilen dinlerin ve inanışların etki ve izlerinin olduğundan söz etmek mümkün.

3.1.3. Yada Taşı

Yada taşı eski Türklerin inanç ve efsanelerinde yer alan önemli unsurlardan biridir. Yada taşına kutsallık atfeden Eski Türkler; bu taşın büyüsel ve tabiatüstü özellikler taşıdığını, yağmur yağdırma ve doğa olaylarını etkileme gibi niteliklerinin bulunduğunu düşünürdü. Türk boylarında çok eski devirlerde yaygın olan düşünceye göre büyük Türk Tanrısı, Türklerin cediti âlâsına Yada (yahut cada, yat) denilen bir sihirli taş armağan ettiğini ve bu taşla çeşitli meteorolojik olayları (yağmur, kar, dolu yağdırır, fırtına) meydana getirebileceğini söyler. Türk kam ve komutanlarının ellerinde her dönemde bulunan Yada taşının; Şamanizm’e inananlara göre bugün de büyük kam ve Yadacıların ellerinde bulunduğu söylenir. Yada taşı; Türk kültür ve edebiyatını da etkilemiş bu nedenle Türk folklorunun bilinen ve yaygın unsurlarından birisi durumuna gelmiştir. Eski Türk inanışına göre Yada taşını elde eden kişinin, bu taş ile istediği zaman pek çok meteorolojik olay meydana getirebileceğine inanılır. Yada taşı kelimesini “Abuşka” lügati şöyle açıklar: Yağmur boncuğu olarak adlandırılan bir nesne olduğu ve ona sürülen kurban kamı ile yağmur yadırır (İnan, 1986: 160-165). İslami Dönem ilk eserlerinden olan Divan-ı Lügati’t- Türk’te Yada taşına şöyle yer verilmiştir. Kimin bile qoş bolsa yaşın yaqm âs: Kimin yanında qâş [saydamımsı, pürüzsüz ve beyaz bir taş, mühür yüzüğüne takılır (Yada taşı) varsa ona şimşek değmez - çünkü bu taşın doğasında insanı şimşekten koruma vardır (Kaşgarlı, 2005: 671). Eski Türklerde Yada taşı, Türkleri çeşitli doğa olaylarından koruyan ata armağanı kutsal bir taş olarak görülmüştür.

Yada taşının kutsal ve sihirli bir taş olduğuna ve eski Türklerin bu taşın kendilerine atalarından bir armağan olarak kaldığına inanmaları, taşın önemli kişiler tarafından kullanılmasını ve onlarda bulunmasını beraberinde getirmiştir. Türklerin hayatında önemli bir yeri olan Yada taşı hakkında çeşitli Türk efsanelerinde de bilgiler mevcuttur. Yada taşı ile ilgili olarak, zengin mitolojik bilgiler bulunmaktadır. İslamlaştırılan kimi efsanelere göre Nuh peygamberin Tanrı’dan oğlu Yafes’e bir dua etmesi, bu duayla yağmur yağması dileğinde bulunduğu ve Tanrı’nın Nuh’un bu dileğini kabul ettiği ifade edilir. Bunun neticesinde Yafes’in dua etmeyi öğrendiği ve öğrendiği duayı bir taşın üzerine yazıp boynuna astığı, Nuh’un oğullarının bu taşın varisi olduğu kabul edilir (Korkmaz, 2012: 228- 229). Yada taşı Milletlerin ve toplulukların tarihi, dinî, edebî ve mitolojik vesikaları olan efsanelerde önemli yer teşkil eder. Söz gelimi Moğollarda Yada taşının varlığı, efsanelerden öğrenilmiştir. Yada taşı ile ilgili en yaygın Şamanist inanışlar, taşın yağmur ve dolu yağdırma, fırtına çıkarma özelliğine sahip olduğudur. Bu inanış zamanla Şamanlığın önemli bir geleneği olmuştur. Şamanlığın bu geleneğine göre savaş ve yağmurun meydana geldiği, fırtınanın koptuğu düşünülür. Göktürk Hakanlarının da bu taşla yağmur yağdırdığı ve yel yarattığı günümüze ulaşan Çin kaynaklarından öğrenilmektedir (Bozkurt, 1995: 172). Tarihte Türkler Yada taşına nasıl bir anlam yüklemişlerse Atsız’ın da Deli Kurt romanında da benzer bir anlam yüklediği görülmüştür. Bu nedenle Atsız’ın, Türk tarihi, Türklerin sosyal ve dinî hayatı hakkında önemsenecek bir bilgiye sahip olduğu belirtmektir. Atsız, eserlerinde eski Türk yaşam tarzını verirken onların Yada taşıyla ilgili yaklaşımlarını kurgulayarak vermeye çalışmıştır. Gökçen’in bir taşı varmış. Gökçen’in teyzesinin Gökçen’e gizli bilgiler öğrettiği ve Yağmur yağdıran taşı teyzesinin verdiği söylenir (2015b: 111-112). Burada Yada taşının Göktürklerde olduğu gibi bir miras veya armağan olarak Gökçen Kız’a atalarından kaldığı anlaşılmaktadır. Bu bizim soyumuzun bilgisidir. Bize Irkiloğlu derler. Yağmur yağdıran taş da atalarımızdan kalmadır (2015b: 148). Uygur kızı olan Gökçen’in yağmur yağdırdığı taş, Yada taşıdır. Eski Türklerde kar ve yağmur yağdıran Yada taşının, Deli Kurt romanında, Gökçen kıza atalarından kaldığı görülmektedir. Gökçen kız, Atalar kültürünün, dolaylı olarak bir ifadesidir. Atsız’ın Yada taşına yer verdiği Deli Kurt romanında bu taşın tılsımlı taş olduğu söylenerek ona farklı bir anlam ve işlev yüklendiği görülür. Daha önce Yada taşının çeşitli doğa ve meteorolojik olaylara neden olduğunu ifade edilmişti; ancak Deli Kurt romanında Atsız’ın; bu

tılsımlı Yada taşı), bilinmezliklerle dolu öte alemde (gaipten) haber vermek gibi işlevlerle kullandığı görülmüştür. Yada taşı bize atalarımızdan kalan ve kutsal bir nesne olarak kabul gören bir taştır (Atsız, 2015b: 196). Yada taşının Türklerde kutsal olarak değerlendirilmesi ona yüklenen işlevlerden ve atalardan kalma bir miras olarak görülmesinden kaynaklanır.

4. Şamanizm

Şamanizm kutsal herhangi bir kitapta olmayan, sihir ve büyüye dayanan ve Türklerin Gök Tanrı'dan sonraki en eski dinlerinden biri olarak kabul edilir. Şamanizm'in kesin bir tarih olmasa da ilk olarak anaerik dönemde ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Şamanizm, Milat'tan önceki yıllardan günümüze Türklerin ve çevrelerindeki toplulukların, İç Asya ve Orta Asya'da yaşadıkları bölgelerde uyguladıkları ve şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştirilen bir inanç ve uygulamalar bütünüdür (Çoruhlu, 2010: 15). Kam; daha çok babadan oğula geçen, ağır hastaları iyileştiren, aile saadetini tesis etmek için törenler düzenleyen kişi ve din adamıdır (Kalafat, 2004: 48). Şamanist inanç ve uygulamaların yerine getirilmesini sağlayan ve teşvik eden ruh avcısı kişiler olan kamların; hem din adamı ve hekim hem de üfürükçü ve Tanrı ve insan ilişkilerinde rol alan ruhani bir kişi olduğunu ifade etmek mümkündür.

Şaman çoğu kez büyücü biri olarak tercüme edilmiştir; ama büyücüden farklı olduğu, bilgin-büyücü denebileceği, Tunguzcadan gelmiş olabileceği, Yuçen dilinde Şan-man sözcüğünün, "büyücü" anlamına geldiği ve bütün toplumlarda müşterek bir tip olduğu, fakat en çok Türk ve Moğol toplumlarında yoğunlaştığı söylenir (Sezen, 2011: 109). Türklerin en eski dinî inançlarından olan ve etkisinde kaldığı dinlerden biri de Şamanizm'dir. Türklerin Şaman inancına göre yaşamaları; İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra bile Şamanizm'in etkisini sürdürmesine neden olmuştur. Türk inanç, folklor ve kültüründe Şamanizm'e ait izlere rastlanması bu sebeplerle açıklanabilir. Tarih boyunca farklı dinlere inanan Türkler, İslam dinine geçtiklerinde Şamanizm'den de bazı inançları yeni dinlerine taşımışlardır (İnan, 1986: 204). İslam'a uygun olmayan ama Türk kültüründe günümüzde de görülen ve benimsenen birtakım inanışların Şamanizm'e ait inanışların bir yansıması olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca Şamanizm'den günümüze kadar gelen bazı ananelerin veya yaşam tarzı ile ilgili normların dinî uygulamalar olarak kabul edildiği ve günümüzde bunların çoğu daha çok halk inanışı olarak karşımıza çıktığı görülür.

Tarih boyunca savaş, göç ve ticari sebeplerle dinler arasında etkileşim görülmüştür. Toplamların daha önce benimsedikleri din veya inançları terk etmesi oldukça güçtür. Alışkanlık halini almış ve artık toplumun ananelerine nüfuz etmiş veya yaşam tarzı olmuş fikir ve inançların tümüyle terk edilmesinin güç olduğunu ve zaman aldığı söylemek mümkündür. Bu durum İslamiyet'i benimseyen insanların hayat tarzında ve dinî inançlarında daha önce kabullendikleri dinlere veya Şamanizm'e ait inanç ve geleneklerin, hayat tarzlarının görülmesine neden teşkil etmiştir.

İslam; bir millet, kavim, boy, devlete özgü bir din olmayıp evrensel bir dindir. Bu nedenle İslam'ın mesajları ve davetinin tüm toplumlar için olduğunu söylemek mümkündür. Bu özellik İslam'ın benimsenmesi veya Müslüman olmak için kişinin ırkının önemli olmadığını ve İslam'ın âlemşümul bir din olduğunu gösterir. Söz gelimi Türkler daha önce çeşitli sebeplerle farklı dinleri kabullenmiş, yaşamış; ancak daha sonra İslam'ı kabul etmişlerdir. İnsanoğlu yaratılışı itibarıyla değişime açık varlıklardan biridir. Bu özelliğin yanı sıra insanoğlunun değişen koşulları ve bakış açıları, dinî inançlarında değişiklikler olmasını beraberinde getirmiştir. Türklerin daha önce Mani, Gök Tanrı ve Şamanizm gibi dinleri benimseyip sonradan İslam'a geçişleri bunun bariz örneklerindedir; ancak Türkler İslam'ı kabul ettiklerinde daha önceden benimsedikleri dinlerden bazı inanış, gelenek ve ritüelleri beraberlerinde getirmişlerdir. Bu durum İslamiyet'in egemen olduğu toplumlarda İslam diniyle ilgisi olmayan bazı halk inanışlarının ve batıl inançların görülmesinde etkili olmuştur.

Halk bilimciler tarafından tespit edilen alkarısı efsanesinde, uzun ömürlü olması için çocuklara Yaşar, Durmuş, Satılmış, Satı... gibi adlar vermek Şamanizm'in günümüzde görülen âdet veya inanışlarından (İnan, 1995: 207). Atsız'ın eserlerinde de Şamanizm'den kalma âdet veya inanışlarını şu cümlede görmek mümkün. Hele Deli Kurt o kadar başkalaşmış, vakarlı durumu ile öyle olmuştu ki Satı Kadın, nazar değmesin diye omuzuna mavi boncuk dikmeğe mecbur kalmıştı (Atsız, 2015b: 46). Nazar inancı ve nazar boncuğunun Şamanizmle ilişkisinin olduğu söylenir (Ekici ve Fedakâr, 2014: 45). Deli Kurt romanındaki Satı Kadın'ın uzun ömürlü olduğu anlaşılmaktadır. Halk bilimciler tarafından Alkarısı adlı efsanede belirlenen Satı, Durmuş ve Yaşar gibi ad alan kişilerin uzun ömürlü olduğu görülmüştür. Günümüzde bu adları kullanan kişilerin varlığı ve Atsız'ın eserindeki bu adların varlığı; insanoğlunun uzun ömürlü olma isteğinin bir tezahürü olduğu dile getirilir. Bu

isimlerden günümüzde modern hayatın egemen olduğu toplumlarda söz etmek zordur; ancak günümüzün geleneksel toplumlarında az da olsa görülür. Bu adların kullanılması ve bu ada sahip kişilerin ömrünün uzun olacağına inanılması eski Türk inanışları nedeniyledir. Gerek yakın geçmişte gerekse günümüzde çocuğu birtakım olumsuzluklardan koruyarak uzun ömürlü olmasını sağlama düşüncesiyle başka adlar verildiğini de ifade etmek mümkündür. Uzun zaman sonra sahip olunan çocuğu nazardan, kem gözlerden ve kötücül güçlerden korumak için erkek çocuğa kız adı, kız çocuğa erkek adı verilmesi de aynı kaygıdandır. Bu amaçla verilen isimlere çocuğun buğday misali güçlü, dayanıklı, sağlam ve ömrü uzun olması dileğini ifade eden ve çocukları yaşamayan aileler tarafından seçildiği düşünülen 'buğday' ve 'sağlam' anlamına gelen Buday Bek adının verilmesi örnek gösterilebilir (Dündar, 2022: 253). Nitekim En'am suresi ikinci Ayet-i Kerime'de insanın eceli ile ilgili şu ifadeler yer verilir. O öyle bir Rab'dır ki, sizi çamurdan yaratmış, sonra (her birinize) bir ecel tayin etmiştir. (Kıyametin kopması için) belirlenmiş bir ecel de O'nun katındadır. Siz ise hâlâ şüphe ediyorsunuz (Altuntaş ve Şahin, 2011: 139). İslam dininde genel itibarıyla isme bağlı olarak ömrün uzun veya kısa olmasından bahsedilmez. Herkes için önceden tayin edilmiş bir ömür olduğu ifade edilir. Verilen isimle ömrün uzun olacağı düşüncesi Türklerin eski inanışlarının bir yansımasıdır.

Eserlerinde mitolojik öge ve varlıklara yer verdiği daha önce de görülen Atsız'ın eserlerinin bu yönünü besleyen en önemli kaynağı teorisyen ve Türkolog olmasıdır. Atsız'ın Deli Kurt romanında mitik öğelere yer verdiği görülmüştür. O adam elmayı ikiye bölmüş, yarısını yörüğe, yarısını karısına yedirmiş. Çocuğunuz olur deyip sırollmuş. Meğer o adam Hızır'mış (Atsız, 2015b: 63). O, Türk tarih, kültür ve edebiyatına önem veren ve bu hususta fikir yürütebilecek kadar teorisyen ve bir ideologdur. Her milletin hayatını idame edebilmesi için bir ülküye sahip olması gerektiğini ve bu ülkünün teferruatta değişse bile ana hatlarıyla aynı olacağını söyler. Her esir milletin ilk ülküsünün istiklalini kazanmak, her müstakil milletin ilk ülküsü de henüz esir yaşayan kardeşlerini kurtarmak olduğunu dile getiren Atsız; millî ülkülerin üç merhaleden oluştuğunu ve bunların iç içe geçen istiklal, millî birlik ve fütühat olduğunu belirtir (Atsız, 2015d: 123). Atsız'ın bu fikirleri insanlar üzerinde büyük yankı uyandırmış, gerek yaşadığı dönemde gerekse sonraki dönemlerde etkisi devam etmiştir.

5. Kültür

Kültür toplum, aile ve birey hayatında önemli yeri olan maddi ve manevi öğelerdendir. Kültür, bir milletin din, ahlak, hukuk, akıl, estetik, dil, ekonomi ve teknikle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir bütünüdür (Gökalp, 2016: 21). Kültür; milleti, millet yapan millî, maddi ve manevi değerler bütünü olup soyut bir değerler, tutumlar, zihniyetler ve teknikler toplamıdır (Bostancı, 1992: 37). Geçmişten günümüze kadar alışlagelen davranış, değerler ve tutumların birikimi olan kültür; çağın niteliklerine, olaylarına, sosyo-ekonomik gelişmelerine paralel olarak değişme özelliği gösteren bir unsurdur. Bu açıdan ele alındığında teknolojik gelişmeler, yaşam tarzlarındaki değişiklik, şehirleşme ve apartman hayatının yaygınlaşması gibi faktörlerin kültürün değişmesi üzerinde etkili olan faktörler olduğu göze çarpar. Kültür; toplum ve insanla ilgili maddi ve manevi birçok değeri bünyesinde barındıran değerler sistemi olması nedeniyle, toplum ve insan hayatının düzenlenmesinde ayrı bir yere sahiptir. Kendi içinde bir bütün olan toplumda ve kültürde meydana gelen bir gelişme ve değişim birbirini karşılıklı olarak etkiler; çünkü göç, doğal afet, neslin yenilenmesi, savaşlar, teknolojik ve ekonomik gelişmeler, şehir hayat tarzının yaygınlaşması değişim ve dönüşümü üzerinde rol oynayan ortak faktörlerdendir.

Teorisyen ve ideolog olan Atsız'ın, kültürle ilgili önemli görüşlere yer verdiği görülür. Kültürle ilgili görüşlerinde "millî" bir tavır sergilediği görülen Atsız, Türk kültürüne sahip çıkılması ve onun millîleştirilmesi gerektiğini belirtir. Atsız; kendi millî folklorik oyunlarımızın yetişen yeni nesle öğretilmesi üzerinde önemle durarak kültürün gelecek nesle aktarılmasının öğretilmesiyle mümkün olacağını düşünür. Onun bu yönünün Türkcülüğünden ileri geldiğini söylemek mümkündür.

Atsız; Batı'dan gelen oyunlar ve türler yerine, Türk milletinin bilgi ve birikimlerinden beslenerek günümüze kadar gelen, onların bize miras bıraktığı Karagöz ve Orta oyununa yönelmek gerektiğini dile getirir. Ata spor ve oyunlarımızdan olan ok atma, cirit ve kılıç kullanma varken Batı ürünü baleye yönelmemeyi savunur. Hatta bir erkek oyunu ve kendi kültürümüzün mirası olan zeybek oynamak dururken Batı oyunu olan balenin bir kız oyunu olduğunu ve oynanmasını hoş karşılamadığını belirtir. Uzun zaman önce Batı'dan kültürümüze geçmiş oyunlara rağmen millî oyunlara öncelik verilmesi gerektiğini dile getirir (Atsız, 2015d: 277). Neden Karagöz ile Orta Oyunu aklınıza gelmiyor da önce tiyatroyu düşünüyorsunuz? Neden aklınıza cirit, okçuluk, binicilik, kılıç gelmiyor da bale geliyor? Niçin erkek oyunu olan Zeybeğe el atmıyorsunuz da kız oyunu olan baleye

yöneliyorsunuz? (Atsız, 2015f: 277). Uluslar arasında kültürel yönden bir etkileşim olsa da her ulusun kendi millî değer ölçülerinden oluşan bir kültür birikiminin olması, o milletin ahlaki, politik, sosyal ve ekonomik bakımdan gelecek nesillere aktarabileceği bir kültürü için önem arz eder.

Türkler binlerce yıllık köklü bir geçmişi ve kültürü olan bir millettir. Bu nedenle Atsız, Türk kültürünün kendine yeteceğini, Firenk kanunlarıyla yönetilemeyeceğini ve Türk milletinin kendi kültürünü yaşayıp koruduğu sürece Türkleşeceğini ve berhudar bir hayat sürdüreceğini söyler (Atsız, 2015d: 377). Atsız, her platformda fikirlerini açıkça dile getiren ve kültürün milli olması yönündeki fikirlerini büyük bir cesaretle açıklayan Türk edebiyatı ve tarihinin önemli ideolog ve Türkologlarındandır.

Binici millet oldukları için çocuklar küçük yaşta iken koçlara binerek biniciliğe alıştırlardı. Koçlara binen bu çocuklar yay ve okla kuş ve sıçan avlarlar, biraz büyüyünce de tilki ve tavşan avlayarak etlerini yerlerdi... Bollukta yalnız avla meşgul olurlardı (Atsız,2015e: 41). Türk kültüründe ata sporları önemli yer teşkil eder. At binme, ok atma, avcılık ve güreş ata sporlarından bazılarıdır. Göçebe hayat ve yaşam tarzının bir gereği olarak eski Türkler kendilerini savunmak veya savaşçı kabiliyetlerini artırmak, ihtiyaçlarını gidermek ve hoşça vakit geçirmek için ata sporlarını icra etmişlerdir. Eski Türklerin savaşçı özellikleri, geçmişten günümüze kadar atın önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. Aynı şekilde güreş de günümüzde hâlâ varlığını sürdüren ata sporlarındandır. Türk edebiyatı tarihine bakıldığında ok, yay ve avcılık gibi ata sporlarının edebi eserlerde motif olarak kullanıldığı görülür.

6. Sonuç

Türk edebiyatının yirminci yüzyılda yetişmiş ve bu yüzyıla eser ve fikirleriyle damga vuran Atsız şiir, roman, hikâye, makale, tarih gibi tür ve konularda eserler ortaya koymuş yazar, teorisyen ve ideologlardan biridir. Teorisyen, tarihçi ve Türkolog kimliği ile tanınan Atsız daha çok Türkçü fikirleriyle ön plana çıkar; kültür üzerine ortaya koyduğu görüşleriyle kültür ve folklor kimliği olan bir yazardır; çünkü o, romanlarında Türk folklor ve kültürüne, teorik eserlerinde ise çeşitli görüşlerine yer vererek katkıda bulunmuştur. Bu nedenle onun bir kültür ve folklor elçisi olduğunu söylemek mümkündür.

Atsız'ın bir diğer yönü ise eserlerinde eski Türk inanç, inanışlarına ve bu inanışlara bağlı kültürel yer vermesidir. Türklerin yaşam biçimi ve devlet töresiyle ilgili önemli bilgilere yer veren Atsız, kültür ve folklorun milli olması gerektiği üzerinde önemle durmuştur. Atsız'ın eski Türklerin Gök Tanrı, Şamanizm ve bunlara bağlı kültürel yer verdiği eserlerinde teorisyen kimliği daha açık bir şekilde görülmüştür. Bozkurtlar, Deli Kurt, Çanakkale'ye Yürüyüş Türklüğe Karşı Haçlı Seferleri ve Yolun Sonu adlı eserlerinde edebiyat, tarih ve din gibi beşeri bilimlerin birbiriyle ilişkili olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Atsız'ın kültürle ilgili dile getirdiği görüşlerinin günümüzde de geçerliliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Onun kültürel yaklaşımı, kültür tanımlaması ve onun korunması hususunda önemli fikirlerinin Türkçülük düşüncesiyle ilgili olduğu görülmüştür. Toplum ve insan hayatının düzeni ve sürekliliği açısından her zaman önemli bir yere sahip olagelmıştır. Türkçülüğün önemli savunucularından biri olan Atsız; Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura'dan sonra Cumhuriyet dönemi Türkçülerinden biridir. Teorik ve kurgusal eserlerine Türkçü yönünü önemli bir şekilde yansıtmıştır. Türkçülüğü nedeniyle büyük sıkıntılar yaşasa da onun bu fikrinden vazgeçmediği görülür. Eserleri ve fikirleriyle günümüzde de etkisini sürdüren Atsız'ın genel itibarıyla hem Makaleler adlı teorik eserlerinde hem de romanlarında eski Türk dinleri Şamanizm, Gök Tanrı ve Gök Tanrı dinine bağlı Atalar kültü, Yada Taşı, Yer-su kültüne ilişkin bilgi ve fikirlere; Türk kültürüne ilişkin Karagöz, Orta oyunu, Zeybek gibi kültürel ve folklorik millî öğelere yer verdiği görülmüştür. Atsız'ın ve eserlerinin bu özellikleri Türk halk bilimine, edebiyatına, tarihine ve sosyo-politik hayatına önemli katkıların olduğunu göstermektedir. Bu çalışma eski Türk dinleri ve kültürü üzerine çalışma yapan araştırmacılara yol gösterecek ve katkıda bulunacaktır.

Kaynaklar

- Altuntaş, H., Şahin, M. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meali*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
Artun, E. (2014). *Türk Halkbilimi*, Adana: Karahan Kitabevi.
Atsız, H. N. (2015a). *Bozkurtlar*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
Atsız, H. N. (2015b). *Deli Kurt*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
Atsız, H. N. (2015c). *Çanakkaleye Yürüyüş Türklüğe Karşı Haçlı Seferleri*, İstanbul: İrfan Yayınları.
Atsız, H. N. (2015d). *Makaleler III*, İstanbul: İrfan Yayınları.

- Atsız, H. N. (2015e). *Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Atsız, H. N. (2015f). *Makaleler IV*, İstanbul: İrfan Yayınları.
- Atsız, H. N. (2015g). *Ruh Adam*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Atsız, H. N. (2017). *Yolların Sonu*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bang, W.,-Arat, R. R. (1970). *Oğuz Kağan Destanı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bozkurt, F. (1995). *Türklerin Dini*, İstanbul: Cem Yayınları.
- Candan, E. (2002). *Türklerin Kültür Kökenleri*, İstanbul: Sınırötesi Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2010). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Dündar, A. İ. (2022). İslam Öncesi Dönemde Türklerde ve Araplarda Kişilere Ad Koymada Etkili Olan Benzer Faktörler, *Din ve Bilim-Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 5(2), 244-259.
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Ekici, M., Fedakâr, P. (2014). Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu, *Milli Folklor S. 101*, 40-50.
- Ergin, M. (1964). *Dede Korkut Kitabı, (Metin-Sözlük)* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ergin, M. (2011). *Orhon Abideleri*, (45. bs.). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Evis, A. (2012). Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam Romanında Yer Alan Tip ve Karakterlerin İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 32, 235-261.
- Gökalp, Z. (2016). *Hars ve Medeniyet*, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Gökalp, Z. (2019). *Türkçülüğün Esasları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Günel, F. (1998). Hira, (Cilt 18, 121-122. ss.). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi.
- Güngör, E. (1996). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken yayınları
- Güzel, A. (2012). *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, (5. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Millî Kültürü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kalafat, Y. (2004). *Altaylar'dan Anadolu'ya Kamizm Şamanizm*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Kaplan, M. (2005). *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaşgarlı, M. (2005). *Divan-ı Lügati't -Türk (Çev.: Seçkin Erdi ve Serap Tuğba Yurteser)* İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Korkmaz, M. (2012). *Mitolojik Dinlerin Gizemi*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Nur, R. (2022). *Uğuz Kağan Destanı (Haz: Levent Gündüz)*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi*, (5. bs., Cilt 1.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özçelik, M. (2009). *Seyyid Battal Gazi*, Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık.
- Sezen, Y. (2011). *Kültür ve Din (Türk İslam Örneği)*, İstanbul: İz Yayınları.
- Yıldırım, H. (2015). *Son Türkçü Atsız*, İstanbul: Togan Yayıncılık.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
